

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

Густодимова Віра Сергіївна

УДК: 159.964.26

**АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ У ПАРАДИГМІ
АНАЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ К.Г. ЮНГА**

19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Таврійському національному університеті імені В. І. Вернадського Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат психологічних наук, доцент
Колесникова Вікторія Іванівна,
Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського,
доцент кафедри глибинної психології
та психотерапії

Офіційні опоненти:

доктор психологічних наук, доцент
Сергеєва Алла Володимирівна,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»,
професор кафедри загальної та
диференціальної психології;

кандидат психологічних наук
Мостова Тетяна Дмитрівна,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
старший викладач кафедри загальної
психології та психології розвитку особистості.

Захист дисертації відбудеться «24» квітня 2015 р. о 9 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.03 у Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «23» березня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.Г. Бабчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Соціальна масштабність поширення різних видів психологічної залежності є однією з найбільш актуальних проблем сьогодення. Несприятливі економічні, політичні та соціальні умови розвитку сучасного суспільства породжують почуття беззахисності та тривоги, створюють передумови виникнення неавтентичної поведінки по відношенню до себе, яка пов'язана з прагненням уникнути неприйнятних аспектів ситуації або свого «Я» та може проявлятися у різних видах залежності. Зазначена проблема є значущою і у теоретичному плані, оскільки її дослідження сприятиме розвитку традиційних концептуальних положень глибокої психології щодо феномену психологічної залежності та чинників його функціонування.

Феномен психологічної залежності розглядається у вітчизняній психології у термінах взаємо зв'язків особистості та суб'єкту (О.Є. Войскунський, Ц.П. Короленко, О.М. Леонт'єв, Н.Ю. Максимова, О.П. Макушина, В.Д. Менделєвич, С.Л. Рубінштейн, О.Ш. Тхостов, О.Ф. Усков та ін.). Вона аналізується і з позицій положень екзистенціальної (В. Франкл), гуманістичної (А. Маслоу, Р. Мей, Г. Олпорт, К. Роджерс) та психоаналітичної психології (А. Адлер, Д. Боулбі, М. Малер, Г. Салліван, З. Фройд, Е. Фромм, К. Хорні, К.Г. Юнг та ін.).

Актуальність проблеми дослідження зумовлена наступними причинами:

- соціально-культурними змінами, які характеризують сучасний етап розвитку суспільства та висувають особливі вимоги до особистості, що стають не тільки важкими для досягнення, але й являють собою психологічну проблему і пов'язані з активною самозміною свого «Я» (О.Г. Асмолов, Є.С. Балабанова, О.Ф. Бондаренко, Н.Ф. Каліна, С.Д. Максименко, О.П. Саннікова, А.В. Сергєєва, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко, А.В. Фурман, О.Я. Чебикін, Н.В. Чепелєва, Т.С. Яценко та ін.);

- потребою в уточненні базових положень щодо феномену психологічної залежності. Феномен залежності є багатообразним і суперечливим явищем і розглядається з позицій різних концепцій, котрі пояснюють обумовленість даного явища наступними чинниками: несвідомими мотивами (А. Адлер, З. Фройд, Е. Фромм), зовнішніми підкріпленнями (В. Франкл), досвідом ранніх років життя (Д. Боулбі, Е. Еріксон, Г. Салліван, А. Фройд, К. Хорні та ін.), генетичною схильністю (В.Д. Москаленко), культурним впливом (К.Г. Сурнов, О.Ш. Тхостов);

- практичною необхідністю, а саме: уточненням змісту психологічної допомоги клієнтам, котрі переживають різні види психологічної залежності (О.Ю. Антоновський, А. Бандура, В.В. Барцалкіна, К. Клементе, С. Мінухін, Я. Морено, Ф. Перлз, Дж. Прохазка, О.Д. Штульман, О.Н. Шуригін та ін.).

Сучасний стан розробки проблеми феномена психологічної залежності не може у повному обсязі впливати на позначений комплекс соціальних, теоретичних і психолого-практичних завдань, внаслідок наявності розмаїття підходів до досліджуваного явища, відсутності системних і комплексних досліджень психологічної залежності як складного утворення психіки. Зокрема, невирішеною залишається проблема вибору методів діагностики і профілактики різних видів психологічної залежності у сучасних умовах. Соціальна масштабність залежності, яка підтверджується не тільки очевидним збільшенням людей з цим станом

(О.М. Гаранський, В.В. Кіржанова, Е.О. Кошкіна, В.Т. Лісовський), а й масштабним зростанням різних видів залежності, зумовлює розглядання цього явища у більш широкому контексті, вивчення глибинних основ і психологічних чинників функціонування психологічної залежності. Тому звернення до проблеми феномену психологічної залежності з позицій традиційних положень глибинної психології, а саме, аналітичної психології К.Г. Юнга, є не тільки своєчасним, актуальним питанням, але й вимагає цілісного аналізу даного явища.

Таким чином, недостатня наукова розробка низки питань, які стосуються феномена психологічної залежності, його функціонування, психологічних чинників та умов його розвитку, зумовили вибір теми дисертаційної роботи «Аналіз феномену психологічної залежності у парадигмі аналітичної психології К.Г. Юнга».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проводилось у рамках наукової програми кафедри глибинної психології та психотерапії Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського «Дослідження самодетермінації життя особистості в нормі і патології» (номер держреєстрації 0106U008675). Тему дисертації затверджено Вченою радою Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (протокол № 1 від 25.01.2012 року) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 8 від 22.10.2013 року). Автором досліджувався феномен психологічної залежності та психологічні чинники його функціонування у парадигмі аналітичної психології К.Г. Юнга.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному вивченні феномена психологічної залежності та психологічних чинників його функціонування у парадигмі аналітичної психології К.Г. Юнга.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз концептуальних положень К.Г. Юнга та його послідовників щодо феномену психологічної залежності та психологічних чинників його функціонування;
2. Розробити програму емпіричного дослідження і систему психодіагностичних методик, спрямованих на вивчення феномену психологічної залежності та психологічних чинників його функціонування у парадигмі аналітичної психології К. Г. Юнга та його послідовників;
3. Визначити роль гендерного аспекту (співвідношення маскулінності/фемінінності) у виникненні та прояві психологічної залежності;
4. Дослідити вплив функціонально-психологічного типу особистості (за К.Г. Юнгом) на виникнення різних видів психологічної залежності;
5. Розробити програму та практичні рекомендації щодо аналітично орієнтованого психологічного консультування з проблем психологічної залежності.

Об'єкт дослідження – феномен психологічної залежності у парадигмі аналітичної психології К.Г. Юнга.

Предмет дослідження – феномен психологічної залежності та психологічні чинники його функціонування у парадигмі аналітичної психології К.Г. Юнга.

Гіпотеза дослідження: психологічна залежність детермінується неавтентичністю особистості по відношенню до своєї Самості (неавтентичністю

фемінінності/маскулінності). Індивідуально-типологічним чинником виникнення різних видів психологічної залежності є перекручений тип особистості.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали: основні положення та базові ідеї вітчизняної психології особистості і суб'єкта (К.О. Абульханова-Славська, Б.Г. Ананьєв, Л.І. Анциферова, О.Г. Асмолов, О.Ф. Бондаренко, Н.Ф. Каліна, С.Д. Максименко, О.П. Саннікова, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко, О.Я. Чебикін, Н.В. Чепелева, Т.С. Яценко та ін.); концептуальні положення щодо психологічних чинників, що впливають на виникнення певних особистісних структур (О.Г. Асмолов, Г.С. Костюк, О.М. Леонт'єв, С.Д. Максименко та ін.); основні положення щодо вирішення проблеми залежності у вітчизняній психології (О.Є. Войскунський, Ц.П. Короленко, О.М. Леонт'єв, Н.Ю. Максимова, О.П. Макушина, В.Д. Менделевич, С.Л. Рубінштейн, О.Ш. Тхостов та ін.). У гуманістичній (А. Маслоу, Р. Мей, Г. Олпорт, К. Роджерс та ін.), екзистенціальній (В. Франкл), психоаналітичній (А. Адлер, Д. Боулбі, М. Малер, Г. Салліван, З. Фройд, Е. Фромм, К. Хорні та ін.) парадигмах; положення аналітичної психології К.Г. Юнга та його послідовників (М. Вудман, Л. Зойя, Л. Леонард, М.Л. фон Франц, Дж. Холліс і ін.); психотерапевтичні ідеї та методи психологічної допомоги особистості (Г.О. Балл, О.Ф. Бондаренко, Л.Ф. Бурлачук, Н.Ф. Каліна, Г.С. Костюк, О.С. Кочарян, С.Д. Максименко, Н.Ю. Максимова, О.Б. Старовойтенко, Т.М. Титаренко, Т.С. Яценко та ін.); психотерапевтичні ідеї та методи психологічної допомоги особистості, запропоновані в рамках аналітично орієнтованого психологічного консультування (Н.Ф. Каліна, В.І. Колесникова).

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання завдань дослідження використовувалися такі методи: теоретичні (метод системного аналізу теоретичних наукових підходів і концепцій, які існують у психології та суміжних наукових дисциплінах за зазначеною проблемою); емпіричні (метод опитування, тестування, метод експертних оцінок); статистичні методи обробки даних (перевірка нормальності розподілу вибірки за критерієм Шапіро-Уїлка (W), порівняння емпіричних даних за допомогою F-критерію Фішера, критерію хі-квадрат (χ^2) Пірсона, критерію Манна-Уїтні (U), критерію Крускала-Уолліса (H), коефіцієнту рангової кореляції Спірмена (R), критерію Вілкоксона (T), критерію альфа Кронбаха (α), λ -критерію Колмогорова-Смирнова; метод факторного аналізу). Обробка даних і графічна презентація результатів здійснювалася за допомогою комп'ютерного пакету статистичних програм STATISTICA (версія 10.0.).

До діагностичного комплексу увійшли такі методиками: методика дослідження маскулінності-фемінності особистості С. Бем, методика «Шкала созалежності» (Б. Уайнхолд, Дж. Уайнхолд), методика «Тест на міжособистісну залежність» (Р. Гіршфільд, адаптація О.П. Макушиної), психологічний опитувальник «Юнгіанська типологія особистості» (ЮТО) В.І. Колесникової, авторський тест-опитувальник «Визначення психологічної залежності».

Дослідження проводилося на базі Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського зі студентами факультетів психології, слов'янської філології, філософського й історичного факультетів, а також зі слухачами факультету післядипломної освіти за спеціальністю «Практична психологія». Вибірку

дослідження склали 328 студентів денного та заочного відділення віком від 18 до 45 років (по 164 особи жіночої та чоловічої статі).

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження:

- *вперше* в контексті аналітичної психології К.Г. Юнга надана системна характеристика психологічної залежності, яка представлена чинниками, що розкривають психологічну сутність феномена: неавтентичність особистості по відношенню до своєї Самості (неавтентичність фемінінності/маскулінності), функціонально-психологічний тип особистості; *розглянуто* вплив функціонально-психологічного типу особистості на виникнення психологічної залежності, який полягає у тому, що особам, в залежності від типу особистості, властива певна специфіка вираженості різних видів психологічної залежності; *доведено*, що індивідуально-типологічним чинником виникнення психологічної залежності є перекручений тип особистості;

- *уточнено* зміст поняття «психологічна залежність» у парадигмі аналітичної психології К. Г. Юнга, а саме уявлення про зазначений феномен як внутрішню схильність особистості, що перешкоджає особистісному розвитку;

- *доповнено* традиційні уявлення щодо автентичності/неавтентичності особистості по відношенню до своєї Самості у контексті впливу неавтентичності фемінінності/маскулінності особистості на виникнення психологічної залежності; *описано* роль гендерного аспекту (співвідношення маскулінності/фемінінності) у виникненні та прояві психологічної залежності; *доведено*, що неавтентичність особистості по відношенню до своєї Самості (неавтентичність маскулінності/фемінінності) є психологічним чинником, який сприяє виникненню психологічної залежності;

- *набули подальшого розвитку* традиційні концептуальні положення глибинної психології щодо феномену психологічної залежності, а також психологічних чинників його функціонування (неавтентичність фемінінності/маскулінності, перекручений тип особистості).

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та обґрунтуванні системи методів і методик, спрямованих на дослідження феномену психологічної залежності та психологічних чинників його функціонування. Дана система містить як традиційні методики і процедури, що відповідають вимогам валідності і надійності, так і методику, спеціально створену для діагностики ступеня вираженості психологічної залежності, результати апробації якої засвідчують можливість її використання в дослідницьких та практичних цілях.

Результати теоретико-емпіричного дослідження застосовані в навчальному процесі під час підготовки майбутніх психологів у курсах лекційних і практичних занять з загальної та аналітичної психології, у межах викладання дисципліни «Сучасні теорії глибинної психології», а також в роботі студентського науково-практичного гуртка «Аналітична психологія К.Г. Юнга».

Основні положення та результати дисертаційного дослідження було впроваджено у навчальний процес Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (довідка про впровадження № 82-05/1778 від 02.06.2014 р.), Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет» (довідка про впровадження № 02/02-232/3 від 11.06.2014 р.),

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка про впровадження № 66 від 20.06.2014 р.).

Особистий внесок автора в роботах, виконаних у співавторстві, полягає у проведенні теоретико-методологічного аналізу проблеми феномену психологічної залежності у парадигмі аналітичної психології К.Г. Юнга; організації та проведенні емпіричного дослідження; створенні та апробації опитувальника «Визначення психологічної залежності»; математичній обробці та інтерпретації отриманих у ході дослідження даних щодо психологічних чинників функціонування феномену психологічної залежності; у розробці програми аналітично орієнтованого психологічного консультування та практичних рекомендацій щодо аналітично орієнтованого психологічного консультування з проблем психологічної залежності.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати роботи доповідались та обговорювались на Міжнародних науково-практичних конференціях: «Психолого-педагогічні проблеми в освітньому процесі» (Харків, 2012 р.), «Розвиток особистості у рамках просторово-часової організації життєвого шляху» (Одеса, 2013 р.), «Актуальні питання освіти і науки» (Харків, 2013 р.), «Психологія в Україні та за кордоном» (Чернігів, 2013 р.), «Інтеграційні можливості сучасної психології та шляхи її розвитку» (Запоріжжя, 2012 р.), «Особистість у сучасному світі: проблеми розвитку та психологічної допомоги» (Ніжин, 2013 р.), «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (Кам'янець-Подільський, 2014 р.); на Всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Соціально-психологічні особливості професійної діяльності працівників соціальної сфери: обсерваторія душі» (Мелітополь, 2012 р.), «Традиції та новації сучасної освіти в Україні» (Сімферополь, 2013 р.); науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми розвитку теорії і практики психології» (Сімферополь, 2011 р.), «Дні науки ТНУ імені В.І. Вернадського» (Сімферополь, 2011-2014 рр.). Результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедри глибинної психології та психотерапії Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (2011-2014 рр.) та наукового семінару Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського (2014 р.).

Публікації. Основний зміст та результати дисертації відображені у 13 публікаціях, з яких 5 статей опубліковані у фахових наукових виданнях України, 1 стаття надрукована в іноземному науковому виданні.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 210 сторінок комп'ютерного тексту, основний текст викладено на 154 сторінках. У роботі міститься 18 таблиць, 14 малюнків, 6 додатків. Список використаних джерел становить 188 праць вітчизняних та зарубіжних авторів, поданий на 15 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначені мета, завдання, об'єкт, предмет, гіпотези та методи дослідження; розкриті наукова новизна й практичне

значення роботи, наведені відомості про особистий внесок автора, апробацію, впровадження та публікації, що висвітлюють результати дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічний аналіз феномену психологічної залежності у парадигмі аналітичної психології К.Г. Юнга» здійснено аналіз теоретико-методологічних підходів до вивчення феномену психологічної залежності: розглянуто поняття «психологічна залежність» у сучасній науковій психологічній традиції та у парадигмі аналітичної психології К.Г. Юнга; виявлено психологічні чинники виникнення досліджуваного феномену.

У результаті теоретико-методологічного аналізу феномену психологічної залежності виявлено, що наразі існують дві основні точки зору на природу виникнення психологічної залежності, одна з яких акцентує увагу на тому, що причинами виникнення феномену психологічної залежності є соціально-психологічні чинники або зовнішні умови (Б. Уайнхолд і Дж. Уайнхолд, Е. Фромм, К.Г. Юнг та ін.), інша ж заснована на положенні протистояння особистості і суспільства, і підкреслює переважне значення внутрішніх умов для виникнення різних видів залежності (Р. Ассаджіолі, З. Фройд).

Практично у всіх психологічних теоріях (як класичних, так і тих, що розвиваються останнім часом) здійснюються спроби пояснення причин і механізмів виникнення даного феномену. У *загальнопсихологічному напрямку* залежність або адикція є однією з форм деструктивної поведінки, яка проявляється у прагненні піти від реальності, змінивши свій психічний стан завдяки алкоголю, наркотикам, пристрасної захопленості музикою, азартними іграми, релігійними ідеями та іншими об'єктами залежності (Ц.П. Короленко). З позиції сучасної постмодерністської *філософії* залежність розглядається з точки зору організації і трансформації смислових процесів і структур (Ж. Бодріяр, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоз). У філософському підході наголошується роль особливостей сучасної цивілізації у виникненні різних видів психологічної залежності. З точки зору *класичного психоаналізу*, залежність виступає як один з механізмів психологічного захисту особистості (регресія) – повернення на нижчу ступінь розвитку (З. Фройд). Представник індивідуальної психології А. Адлер пов'язував залежність з почуттям неповноцінності і недостатньо розвиненим почуттям спільності. У гуманістичному психоаналізі (Е. Фромм) залежність є одним зі шляхів задоволення потреби у подоланні відчуженості і почуття самотності. Д. Боулбі, Г. Салліван, К. Хорні бачать причини виникнення залежності у дефіциті емоційного контакту з матір'ю у перші роки життя дитини. Відповідно до поглядів засновника методу *екзистенціального аналізу* В. Франкла, до розвитку залежності призводить втрата сенсу життя, що є наслідком критичних подій у житті індивіда. У межах *гуманістичної концепції* (А. Маслоу, Р. Мей, Г. Олпорт, К. Роджерс) в якості основного механізму розвитку залежності постає незадоволення базових потреб, самотність та відчуження, що призводить до фрустрації і перешкоджає самоактуалізації особистості. Згідно з діяльнісним підходом (О. М. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн), залежність можна визначити як помилково-опредмечену потребу, а основний механізм її розвитку – «зсув мотиву на ціль». Сучасні дослідження вітчизняних вчених (Є.С. Балабанова, А.Є. Войскунський, Т.А. Гоголева, В.А. Дереча, Ц.П. Короленко, Н.Ю. Максимова, О.П. Макушина, В.Д. Менделевич, Г.І. Семікин, А.І. Кісельов, Г.А. Мисіна,

О.Ф. Усков та ін.) дозволяють розглянути в якості психологічних чинників виникнення психологічної залежності вплив соціально-культурних, сімейних факторів, особливостей особистості та ін.

Проблема психологічної залежності у парадигмі юнгіанської психології розглядається у роботах Я. Бауер, Меріон Вудман, Луїджи Зойя, Біллі Б. Куррі, Лінди Леонард, Марії-Луїзи фон Франц, Джеймса Холліса.

Згідно юнгіанського підходу, психологічна залежність розглядається як особлива внутрішня схильність особистості, що перешкоджає її подальшому розвитку. К.Г. Юнг визначив залежність як інфантильну рису, що є причиною неврозів. Джеймс Холліс виділяє поняття психологічної залежності, як рефлексивну, обумовлену, прогресуюче-підкорюючи поведінку, здійснення якої миттєво знижує рівень стресу. В основі різних видів психологічної залежності лежать певні форми раціонального захисту і звичних стилів поведінки, які найкращим чином допомагають особистості встановити контроль над собою або досягти соціальної успішності. З точки зору Меріон Вудман, феномен психологічної залежності в юнгіанській психології представляє собою нав'язливу поведінку, пов'язану з одержимістю якою-небудь ідеєю і керовану несвідомими комплексами. В основі виникнення різних видів залежності лежить пристрасть до досконалості – культурна установка, яка переважає на сучасному етапі розвитку суспільства, – та з психологічної точки зору означає поневолення людини своїм комплексом.

Вивчення теоретико-емпіричних досліджень феномену психологічної залежності в руслі юнгіанської психології дало підстави розглядати поняття «психологічна залежність», як внутрішню схильність особистості до чого-небудь, одержимість якою-небудь ідеєю, котра перешкоджає особистісному розвитку і виконує захисну функцію психіки індивіда. Схильність до різних видів психологічної залежності – властивість особистості, яка виражається у неавтентичній поведінці по відношенню до своєї Самості, що продиктовано прагненням уникнути зіткнення з певними аспектами ситуації або себе самого.

Одним з механізмів виникнення феномену психологічної залежності виступають енантіодромічні зміни у психічному просторі. Вкрай односторонній напрямок у свідомому житті індивіда створює передумови до виникнення у психічному такої ж за силою несвідомої протилежності, що призводить до виникнення внутрішньоособистісних конфліктів і явищу компенсації. З цієї точки зору феномен психологічної залежності являє собою процес заміщення у боротьбі психіки за досягнення цілісності.

В основі різних видів психологічної залежності та пристрастей лежать одні й ті ж глибинні причини і комплекси, які несвідомо впливають на поведінку особистості. Сформовані навколо певних тем чи об'єктів (релігія, їжа, алкоголь, стосунки та ін.), комплекси починають визначати поведінку особистості та її світосприйняття. Людина, яка є одержимою яким-небудь комплексом, може бути схильна до автоматичного повторення певних дій, прямо або символічно пов'язаних з відповідною темою чи об'єктом.

Найважливіший аспект розробки проблеми психологічної залежності у даному дослідженні пов'язаний з вивченням психологічних чинників функціонування феномена. Теоретико-методологічний аналіз сучасного стану проблеми у парадигмі

юнгіанської психології дозволив виділити наступні психологічні чинники функціонування феномена психологічної залежності: неавтентичність особистості по відношенню до своєї Самості (неавтентичність маскулітності/фемінітності); перекручений тип особистості. Виділені психологічні чинники визначили хід емпіричного дослідження, зміст якого складає наступний розділ дисертаційної роботи.

У другому розділі «Емпіричне дослідження феномену психологічної залежності» викладено організацію, методику та зміст етапів дослідження феномену психологічної залежності у парадигмі аналітичної психології К.Г. Юнга; наведено принципи, етапи розробки та апробації методики «Визначення психологічної залежності», її психометричні характеристики, а також емпіричні дані, отримані під час її використання відповідно до мети та завдань дослідження; проведено аналіз та інтерпретація результатів емпіричного дослідження психологічних чинників функціонування феномену психологічної залежності.

На підставі теоретико-методологічного аналізу даної проблеми розроблено програму емпіричного дослідження психологічної залежності, що складається з чотирьох етапів: підготовчий, діагностичний, математико-аналітичний та інтерпретаційний.

На підготовчому етапі було визначено логіку емпіричного дослідження, схарактеризовано умови його проведення, обрано основну вибірку досліджуваних та відібрано відповідний діагностичний інструментарій.

Відсутність діагностичного інструментарію щодо дослідження психологічної залежності у парадигмі аналітичної психології К.Г. Юнга спонукало необхідність створення нової діагностичної методики «Визначення психологічної залежності», апробація якої показала високий рівень валідності та надійності. Метою даної діагностичної методики є визначення ступеня вираженості психологічної залежності. Було виділено п'ять видів психологічної залежності:

- *психологічна залежність від їжі* – внутрішня схильність особистості, в основі якої лежить комплекс їжі. Вплив цього комплексу характеризується непереборним відчуттям «порожнечі», прагненням до досконалості;

- *психологічна залежність від стосунків* – інфантильна риса, внутрішня схильність особистості, що проявляється у відчутті провини, бажанні контролю і влади над іншим, а також анулюванням відповідальності за свій особистісний розвиток. Характеризується відсутністю психічної відстані між людьми;

- *психологічна залежність від роботи* – схильність особистості до одержимості якою-небудь ідеєю або комплексом. У цьому випадку особистість проектує своє психологічне благополуччя на такі абстракції, як успіх, професійна діяльність, кар'єра та ін.;

- *психологічна залежність від прагнення до порядку та дисципліни* – внутрішня схильність особистості, захопленість якою-небудь ідеєю, яка заснована на тому, щоб у всьому дотримуватися встановленого порядку, правил, своїх внутрішніх законів і принципів. У тому випадку, коли життя вимагає прояву спонтанності та ризику, творчих альтернатив, людина звертається до звичних стилів поведінки, що допомагають їй встановити контроль над собою, але й також є перешкодою у справі особистісного зростання;

- *психологічна залежність від думки оточуючих* – внутрішня схильність особистості, що проявляється у дотриманні прийнятних у суспільстві зовнішніх канонів, ідеалів і принципів. Об'єктом даного виду залежності виступає як думка найближчого соціального оточення особистості, так і думка суспільства в цілому. При виникненні психологічної залежності від думки оточуючих існує найбільша вірогідність відірваності від свого «Я», автентичних почуттів і потреб. Витиснені почуття і потреби проеціюються зовні на оточення, зовнішні цінності та установки.

Виділено й описано наступні рівні вираженості психологічної залежності:

- *високий рівень* психологічної залежності – характеризується крайньою однобічністю у свідомій діяльності особистості, негативним впливом одного з комплексів, низьким рівнем зрілості Его. Особистість схильна до одержимості якою-небудь ідеєю, на основі якої формується ядро комплексу і відповідний об'єкт залежності. При високому рівні вираженості одного з видів психологічної залежності людину відрізняє неавтентична поведінка по відношенню до себе, своєї Самості. При збереженні існуючої тенденції виникає вірогідність прояву інших видів психологічної залежності, психосоматичних розладів, порушень особистісного розвитку;

- *середній рівень* психологічної залежності – менш виражена схильність особистості до одержимості якою-небудь ідеєю або комплексом. Свідому діяльність особистості визначає менша однобічність, проте існує вірогідність зміщення інстинктів. У даному випадку схильність до одного виду залежності може змінитися іншою. Збереження існуючої тенденції в особистісному розвитку людини може призвести до більш вираженого характеру залежності та сприяти виникненню інших видів порушень особистісного росту;

- *низький рівень* психологічної залежності – спостерігається в осіб з твердою усвідомленою точкою зору, високим рівнем зрілості Его, сформованою системою цінностей. Особистість з низьким ступенем вираженості психологічної залежності характеризує високий рівень автентичності по відношенню до себе, своєї Самості, узгодженістю зі своїми дійсними потребами та істинними почуттями.

На основі аналізу концептуальних положень К.Г. Юнга та його послідовників були доповнені уявлення про психологічну сутність феномену психологічної залежності. Теоретичною основою діагностичної методики є робота юнгіанського аналітика Меріон Вудман «Пристрасть до досконалості: юнгіанське розуміння залежності». У дослідженнях Меріон Вудман висунуті припущення, що в основі виникнення психологічної залежності лежить прагнення до досконалості, яке виражається у неавтентичній поведінці особистості по відношенню до себе, своєї Самості і, зокрема, неавтентичності маскулітності/фемінітності.

З метою емпіричної перевірки конструкту тесту було проведено факторний аналіз показників психологічної залежності. Результати факторного аналізу свідчать про те, що розроблений нами тест-опитувальник відповідає теоретично заданій моделі та володіє конструктивною валідністю.

Встановлено, що опитувальник «Визначення психологічної залежності» має ретестову надійність у 2-х вибірках досліджуваних (при високому рівні значущості ($p < 0,01$)), а також за окремими пунктами (включаючи п'ять шкал методики) ($p < 0,05$). Методика є валідним тестом (при дуже високому рівні статистичної

значущості ($p < 0,001$). Для повної перевірки валідності ми розраховали змістовну, критеріальну, а також конвергентну і дискримінантну валідності. Результати стандартизації та апробації даної методики показали достатній рівень її надійності та валідності, підтвердили можливість використання психологічного опитувальника не тільки в наукових, але й в практичних цілях.

На *діагностичному етапі* було проведено дослідження за допомогою обраних методик. При проведенні діагностики було враховано основні вимоги та принципи процедури даного дослідження: уніфікування бланків опитування, індивідуальні пакети дослідження (бланки), наявність інструкцій, мотивування до відвертості і правдивості відповідей, невтручання психолога в процес і результат діагностики, забезпечення психогігієнічних умов проведення дослідження (тиша, особистий простір, відведений час) та ін.

Математико-аналітичний етап нашого дослідження полягав у реалізації наступних кроків:

1) опис психометричних характеристик психологічного опитувальника «Визначення психологічної залежності» – перевірка ретестової надійності, визначення надійності та валідності опитувальника (коефіцієнт рангової кореляції Спірмена, критерій χ^2 Пірсона, кутове перетворення Фішера ϕ^* , λ -критерій Колмогорова-Смирнова, коефіцієнт альфа-Кронбаха, метод факторного аналізу);

2) підрахунок первинних даних і відповідних коефіцієнтів за результатами діагностичного етапу дослідження по кожному досліджуваному;

3) оцінка описових статистик і нормальність розподілу (критерій Шапіро-Уїлка (W));

4) підрахунок статистично значущої різниці у показниках між вибірками у кожній з досліджуваних гендерних груп;

5) статистичний аналіз взаємодії показників, що мають якісну відмінність – «маскулінність», «фемінінність», «перекручений тип особистості» (F - критерій Фішера, χ^2 Пірсона, критерій Манна-Уїтні (U), коефіцієнт рангової кореляції Спірмена (R), критерій Крускала-Уоліса (H));

6) факторний аналіз показників.

На *інтерпретаційному етапі* дослідження нами було здійснено психологічний аналіз отриманих емпіричних даних, а саме: описано роль гендерного аспекту (співвідношення маскулінності/фемінінності) у виникненні та прояві психологічної залежності; встановлено роль функціонально-психологічного типу особистості (за К.Г. Юнгом) у виникненні різних видів психологічної залежності; виявлено психологічні чинники функціонування психологічної залежності методом факторного аналізу.

Згідно до результатів дослідження відносно діагностики ступеня вираженості видів психологічної залежності були отримані наступні дані. У жінок у віці 18-25 років переважає психологічна залежність від стосунків (високий рівень – 5%; середній рівень – 89%); від думки оточуючих – (високий рівень – 4%; середній рівень – 72%). У віковій групі 32-45 років у жінок також проявляється психологічна залежність від стосунків (високий рівень – 11%; середній рівень – 88%); від думки оточуючих (високий рівень – 9%; середній рівень – 67%). У чоловіків у віці 18-25 років переважає психологічна залежність від думки оточуючих (високий рівень –

13%; середній рівень – 71%); від стосунків (високий рівень – 5%; середній рівень – 92%). У віковій групі 32-45 років у чоловіків найбільш виражена психологічна залежність від стосунків (високий рівень – 19%; середній рівень – 80%); від роботи (високий рівень – 9%; середній рівень – 89%); від прагнення до порядку та дисципліни (високий рівень – 5%; середній рівень – 92%).

Результати апробації діагностичної методики «Визначення психологічної залежності» свідчать про те, що в обох вибірках, які відрізняються за гендерною ознакою, переважає психологічна залежність від стосунків і психологічна залежність від думки оточуючих. В обох вибірках досліджуваних переважає середній рівень вираженості психологічної залежності.

Кореляційний аналіз виявив характер зв'язку між показниками психологічної залежності та гендерного аспекту (за методикою дослідження маскулінності-фемінності особистості С. Бем) особистості.

Таблиця 2

Значимі кореляційні зв'язки між показниками психологічної залежності та гендерного аспекту особистості (за методом рангової кореляції Спірмена)

Вид психологічної залежності	Гендерний аспект (маскулінність/фемінність)	
	Г _{розрах} (чоловіча вибірка)	Г _{розрах} (жіноча вибірка)
Залежність від їжі	0,392*	0,104
Залежність від стосунків	0,301*	0,119
Залежність від роботи	0,261*	-0,099
Залежність від прагнення до порядку та дисципліни	0,293*	0,096
Залежність від думки оточуючих	0,419*	0,299*

Примітка: * – рівень значущості – $p < 0,05$

Аналіз даних, представлених у таблиці, показує наявність зв'язку між гендерним аспектом (співвідношення маскулінності/фемінності) особистості і різними видами психологічної залежності. У чоловіків ступінь впливу даного чиннику має сильнішу вираженість, ніж у жінок, що є характерним для всіх видів психологічної залежності. Найбільш сильний кореляційний зв'язок виявлено між гендерним аспектом особистості і психологічною залежністю від думки оточуючих в обох групах (при рівні значущості – $p < 0,05$). Доведено, що неавтентичність особистості по відношенню до своєї Самості (неавтентичність маскулінності/фемінності) є психологічним чинником, що сприяє виникненню психологічної залежності та призводить до виникнення проєкцій витіснених аспектів особистості на оточуючих людей, зовнішні цінності та ідеали, відмінні від тих, що притаманні істинному «Я». При цьому неавтентичність маскулінності/фемінності у чоловіків має більш виражений характер, ніж у жінок.

Наступним етапом емпіричного дослідження було визначення ролі функціонально-психологічного типу особистості (за методикою «Юнгіанська

типологія особистості» (ЮТО) В. І. Колесникової) у виникненні психологічної залежності.

Таблиця 3

**Оцінка відмінностей у жінок та чоловіків за рівнем показника
«функціонально-психологічний тип особистості»
(критерій Крускала-Уоліса (H))**

Досліджуваний фактор	$H_{\text{розрах.}}$	p-значення
Жінки		
Тип особистості	74,2552**	0,00020
Взаємодія (Тип особистості : Вид залежності)	65,1233*	0,00321
Чоловіки		
Тип особистості	112,1624**	0,00000
Взаємодія (Тип особистості : Вид залежності)	65,5323*	0,00309

Примітка: * – рівень значущості – $p < 0,05$; ** – рівень значущості – $p < 0,01$

Встановлено, що як у жінок, так і у чоловіків фактор «тип особистості» впливає на виникнення різних видів психологічної залежності. У чоловіків ступінь впливу даного фактору виражена сильніше, ніж у жінок. У жіночій вибірці високі значення рівня вираженості психологічної залежності спостерігаються у перекрученого, змішаного й інтровертно-відчуваючого типу особистості, а низький рівень вираженості залежності – у екстравертно-чуттєвого й інтровертно-інтуїтивного типу. У чоловіків високі значення спостерігаються у перекрученого і змішаного типу особистості і низький рівень – у інтровертно-інтуїтивного, екстравертно-інтуїтивного та екстравертно-чуттєвого типу.

Одержані результати вказують на те, що перекручений тип особистості є індивідуально-типологічним чинником виникнення різних видів психологічної залежності. Виявлено, що найбільш низький рівень вираженості психологічної залежності у чоловіків і у жінок спостерігається при диференціації таких психічних функцій, як інтуїція і почуття. Особистість, звернена до свого істинного «Я», спрямована на побудову своєї системи цінностей, уловлювання власних природних ритмів. Це сприяє подальшому особистісному зростанню і перешкоджає виникненню різних видів психологічної залежності.

У результаті факторного аналізу показників, досліджуваних у зв'язку з психологічною залежністю, була отримана модель, яка містить три фактори: «перекручений тип особистості», «маскулінність», «фемінінність». Показники психологічної залежності ввійшли в три фактори. Перший фактор об'єднав наступні показники. У першу чергу, перекручений тип особистості пов'язаний із виникненням психологічної залежності від думки оточуючих, потім – залежності від стосунків, залежності від їжі, залежності від роботи та залежності від прагнення до порядку та дисципліни. Другий фактор об'єднав ті ж показники. До третього фактору ввійшли показники психологічної залежності, які пов'язані з виникненням залежності від думки оточуючих. Представляється цікавим той факт, що зазначений фактор пов'язаний також із інтровертно-відчуваючим типом особистості.

Третій розділ дисертації «Аналітично орієнтоване психологічне консультування з проблем психологічної залежності» містить чотири підрозділи, в

яких наведено теоретико-методологічні основи побудови програми психологічного консультування з проблем психологічної залежності, описано зміст та результати оцінки ефективності розробленої програми, подано практичні рекомендації психологам-консультантам щодо психологічного консультування осіб з проблем різних видів психологічної залежності.

На підставі теоретико-методологічного аналізу, а також даних, отриманих на емпіричному етапі дослідження були виявлені психологічні чинники виникнення психологічної залежності (неавтентичність маскулітності/фемінітності особистості; перекручений тип особистості), які є одними з глибинних причин її прояву та можуть стати мішенями психологічного впливу. Ці положення лягли в основу розробки програми консультування з проблем психологічної залежності та дозволили виділити основні завдання та принципи аналітично орієнтованого психологічного консультування, спрямованого на подолання різних видів психологічної залежності.

Специфіка розробленої програми полягає у тому, що в процес консультування включено діагностичний етап, зміст якого складається з діагностики функціонально-психологічного типу особистості, як психологічного чинника виникнення різних видів психологічної залежності, а також діагностики ступеня вираженості досліджуваного феномену. Включення діагностичного етапу сприяє своєчасному виявленню осіб, схильних до прояву симптомів ухилення від адекватної взаємодії з об'єктивною дійсністю, зокрема, різних видів психологічної залежності.

Для емпіричного підтвердження ефективності розробленої програми на об'єктивному рівні, за допомогою авторської методики «Визначення психологічної залежності», було проведено порівняння результатів 22 досліджуваних у віці 19-43 років до і після участі у програмі. Підтверджено психотерапевтичну ефективність програми, після застосування якої виявлено зниження рівня вираженості психологічної залежності (при $p < 0,001$) на заключній сесії.

Для того, щоб проілюструвати специфіку застосування юнгіанського підходу відносно проблем психологічної залежності, нами наведено приклади власної консультативної роботи з використанням розробленої програми аналітично орієнтованого психологічного консультування. Розроблені практичні рекомендації для психологів-консультантів щодо психологічного консультування осіб з проблем психологічної залежності, у процесі якого основним завданням є усвідомлення глибинних причин, що лежать в основі виникнення того чи іншого виду психологічної залежності, виявлення та усвідомлення витіснених почуттів та якостей особистості.

ВИСНОВКИ

В дисертаційній роботі здійснено дослідження феномену психологічної залежності у парадигмі аналітичної психології К.Г. Юнга. Відповідно до мети і завдань дослідження теоретично обґрунтовані та емпірично вивчені психологічні чинники функціонування феномену.

1. Психологічна залежність – це внутрішня схильність особистості до чого-небудь, одержимість якою-небудь ідеєю, яка перешкоджає особистісному розвитку і виконує захисну функцію для психіки індивіда. Схильність до різних видів

психологічної залежності – особливість особистості, яка виражається у неавтентичній поведінці по відношенню до своєї Самості, що продиктовано прагненням уникнути зіткнення з певними аспектами ситуації або себе самого.

2. Визначені психологічні чинники функціонування феномену психологічної залежності у парадигмі аналітичної психології К.Г. Юнга: неавтентичність особистості по відношенню до своєї Самості (неавтентичність фемінінності/маскулінності), перекручений тип особистості.

3. Розроблена система психодіагностичних методик і організаційно-методичних процедур, релевантних меті і завданням дослідження, що містить як традиційні діагностичні методики, так і оригінальний тест-опитувальник «Визначення психологічної залежності», спрямований на діагностику ступеня вираженості психологічної залежності. Результати стандартизації та апробації даної методики показали достатній рівень надійності та валідності, що дозволяє використовувати її як у наукових, так і в практичних цілях.

4. На основі результатів апробації психологічного опитувальника «Визначення психологічної залежності» встановлено, що в обох групах, що відрізняються за гендерною ознакою, переважає вираженість психологічної залежності від відносин і психологічної залежності від думки оточуючих. В обох вибірках випробовуваних переважає середній рівень вираженості психологічної залежності.

5. Доведена наявність зв'язку між гендерним аспектом (співвідношення маскулінності/фемінінності) і різними видами психологічної залежності. У чоловіків ступінь впливу даного чинника має сильнішу вираженість, ніж у жінок (для всіх видів психологічної залежності). Найбільш сильний кореляційний зв'язок встановлено між гендерним аспектом особистості і психологічною залежністю від думки оточуючих в обох групах.

Таким чином, підтверджено, що психологічна залежність детермінується неавтентичністю особистості по відношенню до своєї Самості (неавтентичністю фемінінності/маскулінності).

6. Виявлено, що як у жінок, так і у чоловіків (причому у останніх сильніше) фактор «тип особистості» впливає на виникнення різних видів психологічної залежності. У жіночій вибірці високі значення рівня вираженості психологічної залежності спостерігаються у перекрученого, змішаного й інтровертно-відчуваючого типу особистості, а низький рівень вираженості залежності – у екстравертно-чуттєвого й інтровертно-інтуїтивного типу. У чоловіків високі значення спостерігаються у перекрученого і змішаного типу особистості і низький рівень – у інтровертно-інтуїтивного, екстравертно-інтуїтивного та екстравертно-чуттєвого типу.

Доведено, що індивідуально-типологічним чинником виникнення різних видів психологічної залежності є перекручений тип особистості.

7. У результаті факторного аналізу, були упорядковані показники, які вивчались у зв'язку з психологічною залежністю, та отримана модель, яка містить три фактори: «перекручений тип особистості», «маскулінність», «фемінінність».

8. Створена програма аналітично орієнтованого психологічного консультування з проблем психологічної залежності. Специфіка програми полягає у тому, що в процес консультування включено діагностичний етап, зміст якого

складається з діагностики функціонально-психологічного типу особистості (виявлення перекрученого типу особистості), а також діагностики ступеня вираженості психологічної залежності. Доведено ефективність розробленої нами програми аналітично орієнтованого психологічного консультування з проблем психологічної залежності (при $p < 0,001$).

Розроблені практичні рекомендації психологам-консультантам щодо аналітично орієнтованого психологічного консультування осіб з проблем психологічної залежності, які дозволяють внести уточнення у зміст психологічної допомоги клієнтам, відображають комплекс заходів, спрямованих на усвідомлення глибинних причин виникнення психологічної залежності, і є системою оптимізації психологічного стану людини, зниження ступеню вираженості різних видів психологічної залежності.

Проведене дисертаційне дослідження не охоплює всього кола питань, пов'язаних з вивченням феномену психологічної залежності у парадигмі аналітичної психології К.Г. Юнга. Перспективним у даному контексті є подальше дослідження психологічних чинників функціонування феномену психологічної залежності у межах глибинної психології, а також вивчення ефективності глибинно-психологічних методів і, зокрема, юнгіанського підходу до психотерапії залежності.

Основні положення дисертації відображено в публікаціях:

1. Густодымова В. С. Исследование феномена психологической зависимости у женщин с точки зрения юнгианской психологии / Вера Сергеевна Густодымова, Виктория Ивановна Колесникова // Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць Університету менеджменту освіти НАПН України. – 2011. – Вип. 3(16). – С. 311–317.

2. Густодымова В. С. Гендерные особенности проявления феномена психологической зависимости в парадигме аналитической психологии К.Г. Юнга / Вера Сергеевна Густодымова, Виктория Ивановна Колесникова // Наука і освіта. – 2012. – № 7 / CVVIII. – С. 134–138.

3. Густодымова В. С. Возрастные особенности формирования психологической зависимости в парадигме аналитической психологии К.Г. Юнга / Вера Сергеевна Густодымова // Вісник Одеського національного університету. – 2013. – Т. 18. – Вип. 22 (1). – С. 192–199.

4. Густодымова В. С. Диагностика психологической зависимости (юнгианский подход) / Вера Сергеевна Густодымова // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2013. – Т. 11. – Вип. 8. – С. 256–263.

5. Густодымова В. С. Опросник «Определение психологической зависимости» / Вера Сергеевна Густодымова // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2014. – Вип. 23. – С. 147–160.

6. Густодымова В. С. Феномен психологической зависимости как проблема личностного развития (по К.Г. Юнгу) / Вера Сергеевна Густодымова // European Applied Sciences. – 2014. – № 6. – Р. 36–38.

7. Густодымова В. С. Феномен психологической зависимости в парадигме аналитической психологии К.Г. Юнга: культурный аспект / Вера Сергеевна Густодымова // Психолого-педагогічні проблеми в освітньому процесі: зб. наук. праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. – Х.: ХНПУ; ХОГОКЗ, 2012. – С. 55–60.

8. Густодымова В. С. Феномен психологічної залежності у жінок у парадигмі юнганської психології / Віра Сергіївна Густодымова, Вікторія Іванівна Колесникова // матеріали ІХ наук.-практ. конф. Львівського національного університету імені Івана Франка [«Психологічні проблеми сучасності»], (Львів, 29–31 березня 2012 р.). – 2012. – Т.1. – С. 103–104.

9. Густодымова В. С. Теоретико-методологические основы феномена психологической зависимости в парадигме аналитической психологии К.Г. Юнга / Вера Сергеевна Густодымова // матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Запорізького національного університету [«Інтеграційні можливості сучасної психології та шляхи її розвитку»], (Запоріжжя, 10–12 жовтня 2012 р.). – Запоріжжя: ЗНУ, 2012. – С. 22–23.

10. Густодымова В. С. Психологическая зависимость как адаптационный механизм психики в парадигме аналитической психологии К.Г. Юнга / Вера Сергеевна Густодымова // матеріали XLII наук. конф. професорсько-викладацького складу, аспірантів і студентів [«Дні науки ТНУ імені В.І. Вернадського»], (Сімферополь, 24–26 квітня, 2013 р.). – Сімферополь: ДИАЙПИ, 2013. – С. 248–249.

11. Густодымова В. С. Специфика применения юнгианского подхода при различных видах психологической зависимости / Вера Сергеевна Густодымова // матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Академії внутрішніх військ МВС України [«Актуальні питання освіти і науки»], (Харків, 23–24 жовтня, 2013 р.). – Харків: ХОГОКЗ, 2013. – С. 40–45.

12. Густодымова В. С. Социально-культурные факторы формирования проблемы психологической зависимости в парадигме аналитической психологии К.Г. Юнга / Вера Сергеевна Густодымова // матеріали V всеукр. наук.-практ. конф. з міжнарод. участ. [«Соціально-психологічні особливості професійної діяльності працівників соціальної сфери: обсерваторія душі»], (Мелітополь, 25-27 травня 2012 р.). – К. –Мелітополь, 2012. – С. 7–9.

13. Густодымова В. С. Феномен психологической зависимости как проблема личностного роста: юнгианский подход / Вера Сергеевна Густодымова // матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [«Психологія в Україні та за кордоном»], (Чернігів, 8–9 листопада, 2013 р.). – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. – С. 14–19.

АНОТАЦІЇ

Густодымова В. С. Аналіз феномену психологічної залежності у парадигмі аналітичної психології К.Г. Юнга. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», Одеса, 2015.

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичний і емпіричний аналіз

феномену психологічної залежності у парадигмі аналітичної психології К.Г. Юнга. У роботі феномен психологічної залежності досліджується з позицій юнганської психології, і розглядається як внутрішня схильність особистості до чого-небудь, одержимість якою-небудь ідеєю, що перешкоджає особистісному розвитку і виконує захисну функцію для психіки індивіда.

Теоретико-методологічний аналіз проблеми психологічної залежності з точки зору юнганської психології дозволив виявити наступні психологічні чинники функціонування феномену психологічної залежності: неавтентичність особистості по відношенню до своєї Самості (неавтентичність фемінінності/маскулінності), перекручений тип особистості.

Для діагностики ступеня вираженості психологічної залежності було створено та апробовано психологічний опитувальник «Визначення психологічної залежності». Результати стандартизації та апробації діагностичної методики показали достатній рівень її надійності та валідності, що дозволяє використовувати її у наукових та практичних цілях.

За результатами емпіричного дослідження виявлено наявність зв'язку між психологічною залежністю і гендерним аспектом (співвідношення маскулінності/фемінінності) особистості. Неавтентичність особистості по відношенню до своєї Самості (неавтентичність маскулінності/фемінінності) є психологічним чинником, що сприяє виникненню психологічної залежності.

Встановлено вплив функціонально-психологічного типу особистості (за К.Г.Юнгом) на виникнення різних видів психологічної залежності. Перекручений тип особистості (за К.Г. Юнгом) є індивідуально-типологічним чинником виникнення різних видів психологічної залежності.

Ключові слова: психологічна залежність, аналітична психологія, автентичність, опитувальник «Визначення психологічної залежності», функціонально-психологічний тип особистості, аналітично орієнтоване психологічне консультування.

Густодымова В. С. Анализ феномена психологической зависимости в парадигме аналитической психологии К.Г. Юнга. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.01 – общая психология, история психологии. – Государственное учреждение «Пивдэнноукраинский национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского», Одесса, 2015.

В диссертационном исследовании представлен теоретический и эмпирический анализ феномена психологической зависимости в парадигме аналитической психологии К.Г. Юнга. С позиций юнганской психологии психологическая зависимость рассматривается как внутренняя склонность или подверженность личности чему-либо, одержимость какой-либо идеей, которая препятствует личностному развитию и выполняет защитную функцию для психики индивида. Склонность к разным видам психологической зависимости – особенность личности, которая выражается в неаутентичном поведении по отношению к своей Самости, что продиктовано стремлением избежать столкновения с определенными аспектами ситуации или себя самого.

Теоретико-методологический анализ современного состояния проблемы психологической зависимости с точки зрения юнгианской психологии позволил выделить следующие психологические факторы функционирования данного феномена: неаутентичность личности по отношению к своей Самости (неаутентичность маскулинности/фемининности), искаженный тип личности.

Для диагностики уровня выраженности психологической зависимости был разработан и апробирован психологический опросник «Определение психологической зависимости». Результаты стандартизации и апробации диагностической методики показали достаточный уровень ее надежности и валидности, что позволяет использовать ее в научных и практических целях (в психологическом консультировании и психотерапии).

Установлено, что в обеих группах, отличающихся по гендерному признаку, преобладает психологическая зависимость от мнения окружающих и зависимость от отношений.

В ходе исследования было выявлено наличие связи между психологической зависимостью и гендерным аспектом (соотношение маскулинности/фемининности) личности. Неаутентичность личности по отношению к своей Самости (неаутентичность маскулинности/фемининности) является психологическим фактором, способствующим возникновению психологической зависимости. При этом неаутентичность маскулинности/фемининности у мужчин имеет более выраженный характер, чем у женщин.

Установлено влияние функционально-психологического типа личности (по К.Г. Юнгу) на возникновение разных видов психологической зависимости. Искраженный тип личности (по К.Г. Юнгу) является индивидуально-типологическим фактором возникновения разных видов психологической зависимости. Наиболее низкий уровень выраженности психологической зависимости, как у мужчин, так и женщин наблюдается при дифференциации таких функций, как интуиция и чувство.

Разработана программа аналитически ориентированного психологического консультирования и практические рекомендации относительно аналитически ориентированного психологического консультирования по проблемам психологической зависимости. Разработанный комплекс надежных и валидных психодиагностических методик, и психотерапевтических процедур позволяет внести уточнение в содержание психологической помощи клиентам, переживающим разные виды психологической зависимости, и рекомендован к использованию в условиях аналитически ориентированного психологического консультирования, как одно из направлений профилактики и преодоления психологической зависимости.

Ключевые слова: психологическая зависимость, аналитическая психология, аутентичность, опросник «Определение психологической зависимости», функционально-психологический тип личности, аналитически ориентированное психологическое консультирование.

V. S. Gustodymova. Analysis of the phenomenon of psychological dependence in the paradigm of analytical psychology K., Jung. – Manuscript.

Dissertation for receiving a scientific degree of Candidate of Psychological Sciences according to speciality 19.00.01 – general psychology, history of psychology. – South

Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odessa, 2015.

The theoretical and empirical analysis of the phenomenon of psychological dependence in the paradigm of analytical psychology K., Jung is presented in the dissertation research. The phenomenon of psychological dependence is researched according to the analytical approach and considered as an innate quality of personality, an obsession by some idea that is prevented to the development of personality and has protective function to the psyche.

The psychological factors of the functioning of the phenomenon of psychological dependence such as an unauthenticated personality to the Self (a unauthenticity of femininity/masculinity) and the distorted type of personality are determined by the theoretical and methodological analysis.

The original technique “Determination of Psychological Dependence questionnaire” was developed according psychometric requirements for a diagnostics of the degree of psychological dependence.

During the empirical analysis psychological dependence correlated with gender aspect (masculinity/femininity) are explicated. The role of personality masculinity and femininity and the role of personality distorted type in the functioning of the phenomenon of psychological dependence are determinate.

Keywords: psychological dependence, analytical psychology, authenticity, Determination of Psychological Dependence questionnaire, functional-psychological type of personality, analytic oriented psychological counseling.